

Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi
International Journal of Social Sciences (IJSS)
ISSN 2548-0685   www.sobider.net

İSLAM HUKUKUNDA FETVA KURUMU VE KAZA İLE ARASINDAKİ FARKLAR

Mehmet Gündöndü *

Özet

İslam ve Osmanlı hukukunda fetva ve kaza önemli görevleri olan iki kurumdur. Resmi yargılama faaliyeti kaza kurumu tarafından yerine getirilirken, fetva kurumu formaliteden uzak, daha ucuz ve kolay yargı faaliyetinde bulunmaktadır. Makalemizde fetva kurumu hakkında bilgi verildikten sonra kaza kurumu ile aralarındaki farklılıklar incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: İslam hukuku, fetva, kaza

Summary

Fatwa and judiciary (kaza) are two important institutions in Islam and Ottoman law. While the official judicial activity is carried out by the accident body, the fatwa institution is far from formal, cheaper and easier to judge. After informing us about the fatwa institution in our work, the differences between the institution and the accident are examined.

Key words: Islamic law, fatwa, accident

Giriş

Kaza ve fetva kurumları İslam hukukunun yargılama faaliyetlerinin iki temel unsurudur. Fetva kurumunun başında müftüler bulunurken, yargılama faaliyetini kadılar gerçekleştirir. Bu iki kurumun benzer tarafları olduğu gibi farklılıkları da bulunmaktadır. Bu makalede fetva hakkında bilgi verildikten sonra kaza ve fetva kurumlarının farklılıkları üzerinde durulacaktır.

Fetva

Fetva, bir meselede hakkında İslam hukukunun hükmünü bildiren görüştür. Fetva sormaya istifta, fetva isteyene müstefti, fetva veren kişiye de müfti ya da müftü adı verilir. Fetva, genç anlamına gelen feta kelimesinden türetilmiştir. Fetva ile bir meseleye kuvvet kazandırıldığı için bu şekilde isimlendirilmiştir.¹

Fetva veren kimse ya müçtehid hukukçu olur ya da mensup olduğu mezhepteki müçtehidlerin görüşlerini nakleder. Müslümanların yaşadığı bir beldede dini konularda fetva alabilecekleri bir müftünün bulunması farz-ı kifayedir. Yani bu beldede bir müftü bulunursa Müslümanlar bu borçtan kurtulur, aksi halde bütün Müslümanlar sorumlu olur.²

Hanefi mezhebine göre müçtehid olmayan bir müftü, kendisine sorulan meselede ilk olarak Ebu Hanife'nin görüşüne göre fetva vermelidir. Ebu Hanife'nin görüşüne göre meseleyi çözemese Ebu Yusuf, sonra İmam Muhammed'in, sonra İmam Züfer'in ve sonra Hasan b. Ziyad'ın

---

* Araştırmacı.

¹ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukukî İslamiyye ve İstilahâtı Fıkhiyye Kamusu*, İstanbul 1985, c. 1, s. 246.

² Ekrem Buğra Ekinci, *Osmanlı Hukuku*, İstanbul 2008, s. 129.

görüşüne başvurmalıdır. Ebu Hanife ile İmameyn'in yani Ebu Yusuf ile İmam Muhammed'in görüşleri karşı karşıya geldiğinde, zamana ve insanların ihtiyaçlarına en uygun olan görüşe göre fetva vermelidir. Bu durumda mesele zamana göre değişen meselelerden ise İmameyn'in görüşü uygulanacaktır.³ Bununla birlikte ibadetlerde Hz. Peygamber aleyhisselatü vesselama yakınlığı sebebiyle Ebu Hanife'nin, yargılama ile ilgili konularda, kadılık yaptığı için Ebu Yusuf'un; mirasta zevilerhamla ilgili konularda İmam Muhammed'in görüşü esas alınmalıdır.⁴

Bir müftü kendi mezhebinde yazılmış her hangi bir fıkıh kitabına başvurarak fetva veremez. Çünkü bazı fıkıh kitaplarında konular kısa ve öz bir şekilde anlatılmıştır. Ancak bu kitapların haşiyelerine başvurularak fetva verilebilir. Mesela, Nehr, Dürr-i Muhtar, Tenvirü'l-Ebsar, Eşbah ve Nezair, Kuhustani'nin Nikaye Şerhi, Ayni ve Molla Miskin'in Kenz şerhleri bu tür özet kitaplardandır.⁵

Müçtehid olmayan bir müftü, farklı görüşlerin olduğu bir konuda önce Bidaye, Muhtar, Nikaye, Vikaye, Kenz, Muhtasar-ı Kuduri, Mülteka gibi muteber fıkıh kitaplarında yer alan görüşü tercih eder. Sonra bunların şerhlerindeki görüşü tercih eder, daha sonra fetva kitaplarına sıra gelir. Bir konuda önceki fakihler ile sonraki fakihler arasında görüş ayrılığı varsa önceki fakihlerin görüşü tercih edilmeye çalışılmalıdır. Müftü bir konunun cevabını muteber kitaplarda bulamazsa kendisinden daha bilgili olan bir alime sorar. Buna rağmen bulamazsa cevabını bilemediğini söyleyebilir. Çünkü iyice emin olmadan pervasızca fetva vermek büyük manevi sorumluluk gerektirir. "Bilmediğin bir şeyin arkasına düşme, hakkında hüküm verme, şüphe yok ki kulak, göz, kalp bunlardan her biri kendisinden, kendisi ile sahibinin işlediği şeyden sorumludur" ayeti, bilmeden fetva vermeyi yasaklamaktadır.⁶

Fetva vermek çok büyük sorumluluk gerektiren bir görevdir. İslam tarihinde pek çok alim aslında müçtehid oldukları halde içtihad etmekten, fetva vermekten kaçınmışlar, önceki büyük müçtehidlerin mezheplerine tabi olmuşlardır. Dini konularda fetva vermek de doktorluk, mühendislik gibi uzmanlık gerektiren bir iştir. Tıp ilmini bilmeyen bir kişinin hasta muayene etmesi ne kadar tehlikeli ise dini ilimleri yeterince bilmeyen bir kimsenin fetva vermesi de en az onun kadar tehlikelidir.

Fetva veren kişinin gerekli bilgi ve donanımına sahip olması şarttır. Buna sahip olmadan fetva vermek günahtır: "Bilgisi bulunmadığı halde fetva veren onun günahını üstlenir."⁷ "Sizin fetva vermeye en cüretkar olanınız, cehenneme atılmaya en cesaretli olanınızdır."⁸

Müftü'nin fetva verebilmesi için Müslüman, mükellef, dindar, zeki, akıllı olması şarttır. Müslüman olmayan, akıl hastası, küçük ve fasık kimselerin fetvaları geçerli değildir.⁹

Müstefti yani fetva isteyen iyiniyetli olmalı, bir meselenin şer'i hükmünü öğrenmek için soru sormalıdır. Müftüye denemek, cehaletini ortaya çıkarmak, karşısındakini mağlup etmek, kendi bilgisini göstermek için fetva sorulmaz. Yine müstefti, müftüye yönlendirerek kendi istediği cevabı alacak şekilde soru sormamalıdır.¹⁰

Müftü önceki fetvasını değiştirmiş olsa, bu fetvaya göre daha önce yapılan ameller geçerlidir. Ancak değiştirme tarihinden itibaren yapılan amellerde yeni fetvaya uyulmalıdır. Fetvanın dayandığı maslahat ve örf adette değişiklik olduğu takdirde fetva da değişebilir. "Zamanın

³ "Mesele: Bir mesele-i şer'îye muhtelifün fiha olub, Ebu Hanife münferid, İmameyn müttehid olub yahud İmameynden biri Ebu Hanife ile olsa kadı kangisi ile amel eyleye? El-cevab: İmamı Azam ile İmameynden biri bile olıcak ikisine iktida mukarrerdir. Kendi münferid olub İmameyn müttefik oldukda kadı nazar ede, medar-ı ihtilaf tebeddül-ü asr ise İmameyn kavlini ihtiyar ede ve illa kadı muhayyerdir.' demişlerdir Bazıları 'İmamı Azam kavliyle amel eyleye.' derler." Ebussuud, Fetava, SK, Yeni Cami, n. 685, v. 140b.

⁴ Ekrem Buğra Ekinci, İslam Hukuku, İstanbul 2006, s. 203.

⁵ Bilmen, c. 1, s. 248.

⁶ Bilmen, c. 1, s. 250.

⁷ Ebu Davud, İlim 8.

⁸ Darimi, Mukaddime 20.

⁹ Köse, İslam Hukukuna Giriş, s. 217.

¹⁰ Saffet Köse, İslam Hukukuna Giriş, İstanbul 2013, s. 218.

İslam Hukukunda Fetva Kurumu ve Kaza İle Aralarındaki Farklar

değişmesi ile hükümlerin değişmesi inkar olunamaz” külli kaidesi bunu ifade etmektedir. Mesela, önceleri Kur’an öğretme, imamlık, müezzinlik gibi ibadet sayılan görevler için ücret alınmazken, zamanla bu hizmetlerde aksamalar olunca, ihtiyaç sebebiyle bu görevleri yapanlara maaş bağlanması caiz görülmüştür. Yine başlangıçta insanlar daha güvenilir olduğu için şahitlere güvenlik soruşturması yapılmazken, zamanla ahlaki yozlaşma başlamış ve bundan dolayı şahitlere güvenlik soruşturması getirilmiştir.¹¹

Kaza ile Fetva Arasındaki Farklar

İslam hukukunda yer alan kurumlardan birisi de kazadır. Kaza, kadının önüne gelen bir hukuki konuda karar vermesidir. Kaza yetkisini kullanan mahkeme görevlisi kadıdır. Kadı da müftü gibi İslam hukukunun kaynaklarını kullanarak bir konuda hüküm verir. Ancak kadı ile müftü yapmış olduğu faaliyetler arasında bazı farklılıklar vardır:

1.Fetva, bir konudaki dini hükmün bildirilmesinden ibaret olup bağlayıcı değildir. Yani müftüden fetva alan kişi bu fetvaya uygun hareket etmeye zorlanamaz. Kaza ise bağlayıcıdır, mahkemede hakkında hüküm verilen kimse bu hükme uymak zorundadır. Bu açıdan fetva dini hükmün bildirilmesinden ibaretken, kaza mahkemede verilen hükmün infazını da içerir. Kadının vermiş olduğu hüküm mutlaka uygulanmalıdır.

2.Fetva geneldir, bütün Müslümanlar için geçerlidir. Kaza ise özeldir, sadece hakkında hüküm verilen kimseyi bağlar.

3.Fetva, bütün şer’i konuları içine alır, muamelat ve ukubatın yanında ibadetle ilgili meselelerde geçerli olur. Kaza ise yalnızca muamelat ve ukubat konularında geçerlidir.

4.Fetva resmen memur olmayan alimler tarafından da verilebilir. Kaza ise ancak devlet tarafından görevlendirilmiş kadılar tarafından uygulanabilir.

5.Kaza yetkisini kullanacak kişinin şahitlik ve velayet şartlarını taşıması gerekir. Fetva yolunda ise şahitlik ve velayet şartlarına sahip olmak şart değildir. Çünkü fetva dini konuların insanlara anlatılmasıdır ve yeterli ilme sahip olan kimse bunu yapabilir.¹²

Sonuç

Görüldüğü üzere fetva ve kaza kurumları insanların dini ve hukuki sorunları çözme yönüyle ortak alanı kullanmaktadır. Ancak iki kurum arasında benzerlikler olduğu kadar önemli farklar da bulunmaktadır.

Kaynaklar

Bilmen, Ömer Nasuhi *Hukukî İslamiyye ve İstilahâtü Fıkhîyye Kamusu*, İstanbul 1985, c. 1.

Ekinci, Ekrem Buğra, *Osmanlı Hukuku*, İstanbul 2008.

Ebussuud, Fetava, *SK*, Yeni Cami, n. 685, v. 140b.

Ekinci, Ekrem Buğra, *İslam Hukuku*, İstanbul 2006.

Ebu Davud, *İlim* 8.

Darimi, *Mukaddime* 20.

Köse, Saffet *İslam Hukukuna Giriş*, İstanbul 2013.

¹¹ Köse, s. 219.

¹² Bilmen, c. 1, s. 253.